

บทที่ 6

ธรรมชาติของการเรียนรู้

ขั้นตอนแรกของผู้เรียนในการวางแผนการสอน คือ การพิจารณาลักษณะของผู้เรียน พื้นความรู้ของผู้เรียน คำว่า พฤติกรรมเมื่อเริ่มเข้าเรียน (Entering behavior) หมายถึง ความรู้และลักษณะของผู้เรียนในระยะแรกก่อนจะมีการเรียนการสอน เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่ครูผู้สอนจะต้องทำความเข้าใจกับพฤติกรรมของผู้เรียนเมื่อเข้ามาอยู่ในสถานการณ์ของการเรียนรู้

จิตวิทยาพัฒนาการเป็นสาขาวิชาที่มีเนื้อหากว้างขวางและครอบคลุมหลายหัวข้อ มีการศึกษาอย่างลึกซึ้งแยกออกเป็นกระบวนการวิชาต่าง ๆ และศึกษาตั้งแต่วัยทารก วัยเด็กตอนต้น ตอนปลาย วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ กระบวนการเหล่านี้จะช่วยให้เกิดความเข้าใจถึงพัฒนาการและคุ้นเคยกับงานวิจัยด้านนี้ อย่างไรก็ตามมันอาจไม่ช่วยให้เราสามารถนำมาสัมพันธ์กับการสอนได้มากนัก สิ่งที่จะกล่าวต่อไปนี้จะช่วยให้มองพัฒนาการในแง่มุมที่เกี่ยวข้องกับการสอน เพื่อนำความรู้นี้ไปใช้ประโยชน์กับการจัดการเรียนการสอนต่อไป

อิริคสัน : พัฒนาการทางสังคม

อิริค อิริคสัน (Erik Erikson) เกิดในประเทศเยอรมันมีพ่อแม่เป็นชาวเดนมาร์ก เขาเป็นนักเรียนที่ไม่ค่อยเอาใจใส่กับการเรียนมากนัก และออกจากโรงเรียนมัธยมโดยไม่สำเร็จการศึกษา หลังจากนั้นเขาท่องเที่ยวไปตามประเทศต่าง ๆ ในยุโรป เข้าเรียนโรงเรียนศิลป์หลายแห่ง เมื่ออายุ 25 ปี เขามีเพื่อนซึ่งสอนหนังสือให้ลูกหญิงชาวอเมริกันและหญิงผู้นี้เป็นคนไข้ของซิกมันด์ ฟรอยด์ ต่อมาเพื่อนของเขาเปิดโรงเรียนและขอให้อิริคสันไปช่วย ช่วงนี้เขาได้รับการแนะนำให้รู้จักกับฟรอยด์ ฟรอยด์ชวนให้เขาฝึกเป็นนักจิตวิเคราะห์ เมื่ออิริคสันฝึกเสร็จเป็นจังหวัดเดียวกับที่ฮิตเลอร์ขึ้นสู่อำนาจ เขาหนีออกจากประเทศเยอรมันไปยุโรปและตัดสินใจต่อไปอเมริกา เขาสอนอยู่ในมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด เยล และแคลิฟอร์เนียที่เบอร์คลีย์ และเปิดคลินิกให้คำปรึกษาส่วนตัว เขาสนใจศึกษาเผ่าอเมริกันอินเดียน ทำวิจัยเกี่ยวกับเรื่องเด็กปกติไม่ปกติ เขาทำหน้าที่เป็น

นักจิตบำบัดให้คำปรึกษาในสงครามโลกครั้งที่สอง จากประสบการณ์อันหลากหลายทำให้เขาได้ข้อสรุปว่าการที่พรอยด์อยู่แต่ในเวียนนาและมีปฏิสัมพันธ์เพียงกับคนกลุ่มเล็ก ๆ บางกลุ่มทำให้ผู้วางรากฐานทฤษฎีจิตวิเคราะห์ไม่สามารถมองเห็นถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมและสังคมที่มีต่อพฤติกรรมของบุคคล อิริคสันได้สร้างทฤษฎีพัฒนาการโดยอาศัยพื้นฐานจากหลักการทางจิตวิเคราะห์ เขาแบ่งพัฒนาการของมนุษย์ออกเป็นขั้นตอนต่าง ๆ ซึ่งแต่ละขั้นอาจพัฒนาคุณลักษณะที่น่าพึงพอใจหรือไม่น่าพึงพอใจเป็นอันตราย แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่า การพัฒนาเพียงคุณลักษณะที่น่าพึงพอใจเป็นเรื่องที่พึงปรารถนา เขาเน้นว่าคนเราจะมีการปรับตัวได้ดีที่สุด เมื่อมีคุณลักษณะทั้งในด้านบวกและลบ

ขั้นพัฒนาการทางสังคม (Psychosocial Development)

1. ความไว้วางใจ/ความไม่ไว้วางใจ (Trust VS Mistrust) แรกเกิด - 1 ปี เป็นการเรียนรู้พื้นฐานทางสังคมของทารกที่จะไว้วางใจ ความไว้วางใจเกิดจาทารกได้รับการตอบสนองความต้องการพื้นฐานจากพ่อแม่ และประสบการณ์ที่ได้รับในชีวิตมีความคงที่ สม่ำเสมอ ต่อเนื่อง ถ้าพ่อแม่ให้ความรัก ความอบอุ่นแก่ลูกอย่างแท้จริง ลูกย่อมมีความรู้สึกที่โลกที่เขาอาศัยอยู่นี้มีความมั่นคงปลอดภัย สามารถพึ่งพิงได้ ถ้าการดูแลไม่เหมาะสมไม่คงเส้นคงวาหรือเป็นไปในทางลบ เด็กย่อมมีความรู้สึกกลัว สงสัย ไม่แน่ใจ

2. ความเป็นอิสระแก่ตน/ความละอายและสงสัย (Autonomy VS Shame and Doubt) 2 - 3 ปี เมื่อเด็กเรียนรู้ที่จะไว้วางใจหรือไม่ไว้วางใจพ่อแม่ เขาย่อมต้องการความเป็นอิสระแก่ตนในระดับหนึ่ง ถ้าพ่อแม่ยินยอมและกระตุ้นให้ลูกได้ทำในสิ่งที่เขามีความสามารถในวิถีทางของเขาด้วยความรู้สึกที่ดี ย่อมทำให้ลูกสามารถพัฒนาความเป็นอิสระแก่ตน ถ้าพ่อแม่และครูไม่อดทนคอยทำให้เด็กอยู่เรื่อยยอมทำให้เด็ก 3 ขวบสงสัยในความสามารถของตนที่จะจัดการกับสิ่งแวดล้อม ผู้ใหญ่ควรหลีกเลี่ยงไม่ทำให้เด็กรู้สึกละอายเกี่ยวกับพฤติกรรมซึ่งไม่เป็นที่ยอมรับบางอย่างของเขา เพราะจะทำให้เกิดความรู้สึกสงสัยในตนเอง

3. ความคิดริเริ่ม/ความรู้สึกผิด (Initiative VS Guilt) 4 - 5 ปี เป็นวัยที่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมทางกายภาพได้หลายอย่างตลอดจนความสามารถในการใช้ภาษาเป็นจุดเริ่มต้นของการมีความคิดริเริ่มบวกเข้ากับความเป็นอิสระแก่ตน ทำให้มีการวางแผน ลงมือทำงาน มีความตื่นตัว ถ้าเราให้อิสระแก่เด็กวัย 4-5 ขวบ ได้ทดลองทำสิ่งต่าง ๆ มีเวลาที่จะตอบคำถามแก่เขา ย่อมเป็นการส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ถ้าผู้ใหญ่เข้มงวดและมีความรู้สึกที่คำถามของเขาไร้สาระ นำราคาญยอมทำให้เด็กรู้สึกผิดในการทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง

4. ความขยันหมั่นเพียร/ความรู้สึกด้อย (Industry VS Inferiority) 6 - 11 ปี เป็นวัยที่เด็กเริ่มเข้าโรงเรียน มีความสนใจในกิจกรรมทางปัญญาและความรู้ ความคิด เรียนรู้ในการทำตนให้เป็นที่ยอมรับโดยแสดงผลงานออกมาเป็นการพัฒนาความรู้สึกขยันหมั่นเพียร ถ้าผู้ใหญ่ให้กำลังใจกระตุ้นให้เขาทำงาน ใช้ความพากเพียรทำงานสำเร็จให้คำชมเชยย่อมช่วยให้เกิดความขยันหมั่นเพียร แต่ถ้าความพยายามของเขาล้มเหลว หรือพ่อแม่แสดงความรำคาญเห็นเป็นเรื่องขบขัน ย่อมทำให้ลูกเกิดปมด้อย หดความสนุกที่จะทำให้สำเร็จ และที่เลวร้ายที่สุดคือ อาจทำให้เขารู้สึกว่าเขาไม่มีวันจะพบกับความสำเร็จไม่ว่าด้านใด

5. การเข้าใจตนเอง ตระหนักถึงเอกลักษณ์ของตน/ความสับสนในบทบาท (Identity VS Role Diffusion) 12-18 ปี เมื่อเข้าสู่วัยรุ่นจะเริ่มเป็นอิสระจากพ่อแม่ และมีวิถีภาวะทางกายภาพ วัยรุ่นเป็นระยะที่ร่างกายมีการเจริญเติบโตอย่างเต็มที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว เขาเริ่มมีการค้นหาตนเอง อะไรคือสิ่งที่มีคุณค่ามีความหมายในชีวิตเขา เริ่มวางเป้าหมายของชีวิต ความเชื่อมั่นจะค่อย ๆ เพิ่มพูนขึ้นจากการที่เขาค่อย ๆ มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ความเจริญเติบโตที่เป็นไปอย่างต่อเนื่องยังผลให้เกิดการพัฒนาเอกลักษณ์แห่งตน อันตรายของพัฒนาการในช่วงนี้คือการเกิดความสับสนในบทบาทโดยเฉพาะอย่างยิ่งความสงสัยในเอกลักษณ์ทางเพศและทางอาชีพ ขาดความรู้สึกมั่นคง

6. ความผูกพันใกล้ชิด/ความรู้สึกโดดเดี่ยวอ้างว้าง (Intimacy VS Isolation) วัยผู้ใหญ่ตอนต้น เมื่อรู้ถึงเอกลักษณ์ของตนเองเริ่มมีการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น โดยมีจุดยืนและเอกลักษณ์ของตนเองมีความพร้อมในการมีสถานะทางสังคม พร้อมจะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิด มีการแต่งงาน มีครอบครัว ถ้าวัยนี้ไม่สามารถพัฒนาความผูกพันใกล้ชิดมีแต่การแก่งแย่งแข่งขันกัน ล้มเหลวในการสร้างความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งย่อมนำไปสู่การแยกตัวอยู่โดดเดี่ยวตามลำพัง

7. การให้กำเนิดเลี้ยงดู/หมกมุ่นกับตนเอง (Generativity VS Stagnation) วัยผู้ใหญ่ตอนกลาง การให้กำเนิดเลี้ยงดูเป็นการสร้างคนรุ่นต่อไปหรือให้แนวทาง อริคสันใช้คำนี้โดยมีนัยที่กว้างขวาง ไม่ได้มีความหมายเพียงการมีลูกและการเลี้ยงดู แต่ยังกินความถึงความพยายามที่จะสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้แก่คนรุ่นต่อไป (เช่น การสอน การทำวิจัย สนับสนุนนโยบายทางสังคมอันจะเป็นประโยชน์แก่สังคมในอนาคต) ผู้ที่ไม่สามารถทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ลูกหลานแก่สังคมย่อมรู้สึกหมกมุ่นอยู่กับตนเองไร้คุณค่า

8. บารณาภาพ/ถิ่นหวังท้ออาลัย (Integrity VS Despair) วัยสูงอายุ บารณาภาพเป็นการยอมรับชีวิตและเข้าใจในวัฏจักรของชีวิตที่จะต้องเป็นไปตามครรลองของมัน ไม่ต้องแสวงหาสิ่ง

มาทดแทน มีความพึงพอใจในสภาพที่เป็นอยู่ ส่วนความรู้สึกสิ้นหวังทอดอาลัยเป็นความรู้สึกว่า เวลาเหลือน้อยลงทุกทีเกินกว่าจะสามารถเริ่มต้นชีวิตใหม่หรือเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่บูรณาภาพ

องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อเอกลักษณ์

ขั้นตอนของพัฒนาการที่มีความซับซ้อนและมีความเข้าใจผิดมากที่สุดคือขั้นตอนการตระหนักถึงเอกลักษณ์การสับสนในบทบาท ซึ่งเป็นขั้นตอนที่มีรายละเอียดเพิ่มเติมมากกว่าขั้นตอนอื่นใด ข้อสังเกตและผลการศึกษาวิจัยเป็นประโยชน์อย่างยิ่งไม่เพียงในด้านการเรียนการสอน แต่ยังเป็นประโยชน์สำหรับเยาวชนซึ่งกำลังอยู่ในกระบวนการของการสร้างเอกลักษณ์อีกด้วย

อิริคสันได้ให้ความหมายของการรู้สึกถึงเอกลักษณ์แห่งตนคือ ความรู้สึกในความเป็นอยู่ อันดี รู้สึกมั่นใจในตนเอง มีเป้าหมายในชีวิต มีความเชื่อมั่นว่าได้รับการยอมรับจากบุคคลที่มีความหมายในชีวิตของเขา

อันตรายของความรู้สึกสับสนในบทบาทคือ ขาดความชัดเจนว่า พฤติกรรมตอบสนองแบบใดมีความเหมาะสม อิริคสันเห็นว่าช่วงพัฒนาการระยะวัยรุ่นเป็นช่วงวิกฤติของชีวิตมีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะเป็นระยะที่ต้องมีการตัดสินใจเลือก การเล่นเกมเด็ก ๆ ได้หมดสิ้นไป เริ่มเข้าสู่ความเป็นผู้ใหญ่ต้องมีการตัดสินใจเลือกและอุทิศตนให้กับสิ่งนี้ งานการสร้างเอกลักษณ์ที่มั่นคงและหลีกเลี่ยงความสับสนในบทบาท เป็นงานที่ยากสำหรับวัยรุ่น การที่คำนิยมทางสังคมเปลี่ยนแปลงไปยิ่งทำให้การสร้างเอกลักษณ์เป็นเรื่องยากลำบากมากขึ้น ความเชื่อเกี่ยวกับบทบาททางเพศที่เหมาะสมก็มีบทบาทต่อการสร้างเอกลักษณ์

การเปลี่ยนแปลงบทบาททางเพศ

บทบาททางเพศมีความสำคัญเป็นพิเศษต่อการพัฒนาเอกลักษณ์ เพราะเป็นการสร้างแบบแผนพฤติกรรมหลายอย่าง ลักษณะและกิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับเพศชายและหญิงในสังคมเป็นสิ่งที่ชัดเจน เมื่อเป็นผู้ใหญ่คนเรามักเริ่มมีครอบครัวและมีความรับผิดชอบร่วมกัน สามีมักทำหน้าที่เป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัว ภรรยาเลี้ยงดูลูก ดูแลบ้าน หน้าที่อันชัดเจนเหล่านี้ช่วยเป็นแนวทางในการพัฒนาพฤติกรรมทางเพศแก่วัยรุ่น แต่อาจก่อให้เกิดปัญหาขึ้นได้สำหรับผู้ไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์เหล่านี้

ปัจจุบันพฤติกรรมทางเพศที่เหมาะสมได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากผู้หญิงออกทำงานบ้านในอัตราสูงกว่าร้อยละ 60 ทั้งยังมีอัตราการหย่าร้างเพิ่มมากขึ้นเป็นผลให้มีครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่เพียงคนเดียวสูงขึ้นเป็นเงาตามตัว ครอบครัวที่ทั้งพ่อและแม่ต่างออกทำงานนอกบ้านมีเพิ่มมากขึ้นเนื่องจากความจำเป็นทางเศรษฐกิจ หญิงมีโอกาสเข้าสู่วิชาชีพของชายมากขึ้น และทัศนคติต่อ

บทบาททางเพศของหญิงได้เปลี่ยนไป เป้าหมายในชีวิตของหญิงถึงร้อยละ 63 ได้รวมเอาการแต่งงาน อาชีพ และครอบครัวเข้าไว้ด้วยกันและเห็นว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดความพอใจและมีชีวิตที่มีความหมาย

ความสำคัญของการเลือกอาชีพ

การเลือกอาชีพมีบทบาทสำคัญต่อการตระหนักถึงเอกลักษณ์ตนเองของวัยรุ่น การเลือกอาชีพมีผลต่อชีวิตเราในด้านอื่น ๆ ด้วย กล่าวคือ เป็นสิ่งที่ตัดสินใจถึงการใช้เวลาของเรา รายได้ จะอาศัยอยู่ที่ไหน อย่างไร ขณะเดียวกันสิ่งเหล่านี้มีผลต่อปฏิกริยาที่คนอื่นมีต่อเรา นำไปสู่การรับรู้ตนเอง การเลือกอาชีพจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งและอาจหมายถึงการทุ่มเทชีวิตทั้งหมดของเราให้กับสิ่งใด

ผลที่ได้จากทฤษฎีพัฒนาการของอีริกสัน

แนวความคิดของทฤษฎีพัฒนาการด้านจิตสังคมทำให้เกิดความสนใจในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เช่น ความผูกพันของลูกกับแม่ และการรับรู้ตนเองว่าเป็นสิ่งสำคัญซึ่งมีความแตกต่างในแต่ละระดับอายุ

1. **วัยก่อนเข้าเรียนและอนุบาล** วัยก่อนเข้าเรียนในช่วงอายุ 3 ขวบ เป็นวัยของความเป็นอิสระ/ความละอายสงสัย และ 4-5 ขวบ เป็นช่วงของความคิดริเริ่ม/ความรู้สึกผิด ถ้าเรายินยอมให้เด็กทำในสิ่งที่เขามีความสามารถจะช่วยให้เขาได้พัฒนาความเป็นอิสระแก่ตน ความละเอียดใจอาจเกิดขึ้นถ้าเด็กรู้สึกว่าคุณอื่นเห็นจุดอ่อนของตน ความสงสัยอาจเกิดขึ้นถ้าพยายามทำมากเกินไป อาจทำให้ขาดความเชื่อมั่นในความสามารถของตน ถ้าเด็กมีความคับข้องใจเพราะพยายามทำสิ่งที่เกินความสามารถ เราอาจให้เขาทดลองทำในสิ่งที่มีความสามารถ

2. **อนุบาล** เป็นวัยที่สนใจการริเริ่ม ในวัยนี้เราอาจให้เด็กทำกิจกรรมที่เป็นการริเริ่มมากที่สุด และพยายามไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวจะทำเฉพาะในกรณีที่เด็กเข้าไปก้าวก่ายวุ่นวายงานของคนอื่น สิ่งนี้ช่วยให้เด็กมีการวางแผนและทดลองทำ ช่วยให้เขามีกิจกรรมการเคลื่อนไหวและรู้สึกในสัมฤทธิ์ผล การลดความรู้สึกผิดนั้น อีริกสันเห็นว่าพ่อแม่และครูควรให้เด็กเพลิดเพลินไปกับสิ่งอื่นแทนความรู้สึกอิจฉาริษยาเนื่องมาจากพี่น้องหรือเพื่อนสามารถทำในสิ่งที่เขาพยายามทำแต่ไม่บรรลุผล วิธีหนึ่งที่ดีควรทำคือ หลีกเลี่ยงการเปรียบเทียบความสามารถของเด็กกับคนอื่น ๆ เช่น “ทำไมหนูเขียนรูปร่างไม่ได้” หรืออาจกระตุ้นให้เด็กทำงานเพื่อปรับปรุงทักษะบ้างด้านโดยไม่ต้องไปสนใจว่าคนอื่นกำลังทำอะไร

3. ประถม (6-11 ปี) วัยประถมเป็นระยะของความขยันหมั่นเพียร/ความรู้สึกลึกซึ้ง เป็นความสำเร็จซึ่งปราศจากการแข่งขัน การเปรียบเทียบกันระหว่างนักเรียนเริ่มมีความเข้มข้นขึ้นกว่าวัยต้น ถ้าเด็กประถมถูกบังคับให้แข่งขันกับเพื่อนในห้องและเปรียบเทียบกับคนอื่น จะพบว่า มีเพียงเด็กส่วนน้อยในห้องที่รู้สึกว่าคุณประสบความสำเร็จ ภายใต้สภาพการแข่งขันเด็กส่วนใหญ่จะรู้สึกว่าตนไม่เหมาะสม รู้สึกด้อยเมื่อเริ่มชีวิตการเป็นนักเรียนอันอาจนำไปสู่ความล้มเหลวในการเรียนตลอดปีการศึกษาที่เหลือ เด็กในวัยนี้มีความกระตือรือร้นความขยันหมั่นเพียร จึงควรให้โอกาสและให้กำลังใจให้เด็กมีประสบการณ์และความสุขที่ได้ทำงานสำเร็จ โดยมีความสนใจที่แน่วแน่มีความพากเพียรพยายามที่จะทำ อาจทำโดยให้งานเด็กหลายอย่างแตกต่างกันมีจุดมุ่งหมายเฉพาะ เพื่อให้เด็กรู้ว่าตนสามารถทำงานสำเร็จ ควรมีการให้งานที่เด็กแต่ละคนสามารถก้าวไปตามกำลังความสามารถของตน และอาจมีการสอนซ่อมเสริมเมื่อพบว่าเด็กมีความยากลำบากในงานที่ทำ

4. มัธยม (12-18 ปี) เรียนรู้ถึงเอกลักษณ์ของตน/สับสนในบทบาท วัยนี้มีความซับซ้อนและความยากลำบากในการทำสมาธิมากขึ้นยิ่งกว่าวัยที่ผ่านมา วัยรุ่นเป็นระยะวิกฤติของพัฒนาการ เป็นช่วงสุดท้ายของการเป็นเด็ก เป็นการเปลี่ยนบทบาทจากเด็กสู่ผู้ใหญ่ มีความสามารถที่จะเข้าสังคมและแข่งขันในการฝึกบทบาทต่าง ๆ ระหว่างเพื่อนวัยเดียวกัน มีการแสวงหาเอกลักษณ์ของตน มีการตัดสินใจเลือกและหาความหมายให้แก่ชีวิต

อันตรายของวัยนี้คือความสับสนในบทบาท ไม่แน่ใจว่าควรมีการแสดงออกที่เหมาะสมอย่างไร บทบาททางเพศเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะเป็นการสร้างแบบแผนของพฤติกรรมหลายอย่าง สังคมมีแนวทางเอาไว้เกี่ยวกับบทบาททางเพศว่าควรมีการแสดงออกอย่างไร สำหรับผู้ที่ไม่ทำตามบรรทัดฐานของสังคมอาจได้รับความกดดันหรือถูกปฏิเสธ

ความสับสนในบทบาททางเพศอาจเป็นปัญหาสำหรับเด็กวัยรุ่นหลายคน แต่ที่มีความสำคัญยิ่งกว่าคือ การตัดสินใจเรื่องอาชีพซึ่งนำไปสู่การตระหนักถึงเอกลักษณ์แห่งตน งานที่เราเลือกมีอิทธิพลต่อชีวิตหลายด้าน กล่าวคือ ความเป็นอยู่ รายได้ บุคคลที่เราปฏิสัมพันธ์ด้วย อัตตมโนทัศน์ เป็นต้น

การช่วยให้วัยรุ่นมีความรู้สึกลึกซึ้งทางบวกต่อตนเองรู้แนวทางในชีวิต เช่น ควรเรียนสาขาวิชาอะไร ดำเนินอาชีพอะไร พิจารณาคุณสมบัติ ความสามารถ ความสนใจประกอบ และถ้าไม่สามารถตัดสินใจเลือกเป้าหมายระยะยาวได้ควรเน้นเป้าหมายระยะสั้นก่อน เช่น การเรียนให้จบ

มัธยม ศึกษาต่อที่หนึ่งทีใด ถ้าเรามีปฏิภริยาในทางบวกต่อเด็กยอมทำให้เขามีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง รู้สึกว่าตนมีความหมายมีความสำคัญ

ควรช่วยให้เด็กมีการยอมรับตนเอง และยอมรับถึงรูปร่างหน้าตาของตน ไม่ควรให้เด็กมีความกังวลในการตัดสินใจเลือกอาชีพ ควรชี้ให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงอาชีพเป็นสิ่งเป็นไปได้

ข้อเสนอแนะสำหรับการสอน

1. ระลึกไว้เสมอว่าพฤติกรรมและความสัมพันธ์แบบใด มีความสำคัญเป็นพิเศษในช่วงอายุใด

2. เด็กวัยก่อนเข้าเรียนควรมีโอกาสได้เล่นโดยอิสระและได้ทดลองเพื่อพัฒนาความเป็นอิสระแก่ตน ให้การแนะแนวเพื่อลดความสงสัยของเด็กอันอาจเกิดขึ้นหลีกเลี่ยงการทำให้เด็กรู้สึกอายในพฤติกรรมที่ไม่เป็นที่ยอมรับ (เช่น เด็กเล่นอวัยวะเพศไม่ควาด หรือ พุดดั่ง ๆ ให้เด็กเกิดความรู้สึกอับอาย)

3. สนับสนุนให้เด็กวัยก่อนเข้าเรียนทำกิจกรรมซึ่งใช้ความคิดริเริ่มและมีประสบการณ์เกี่ยวกับความสำเร็จ หลีกเลี่ยงที่จะทำให้เด็กรู้สึกผิดอันเนื่องมาจากแรงจูงใจหรือเจตนาที่ดี แต่การกระทำหรือคำถามอาจทำความรบกวน พยายามช่วยให้เด็กที่มีความรู้สึกอิจฉาพอใจในพฤติกรรมของตน

4. ในชั้นประถม ช่วยให้เด็กมีประสบการณ์ถึงความรู้สึกขยันหมั่นเพียรโดยให้งานที่เด็กสามารถทำได้เสร็จสมบูรณ์เพื่อให้เด็กพบความสำเร็จ การแข่งขันควรเป็นไปในรูปของการแข่งขันกับตนเองมากกว่า เพื่อไม่ให้เกิดความรู้สึกด้อยเพราะเด็กแต่ละคนแตกต่างกัน

5. ในระดับมัธยม ระลึกไว้ว่าเด็กแต่ละคนมีการแสวงหาเอกลักษณ์ของตน ช่วยให้มีภูมิใจเอกลักษณ์ของตนโดยช่วยให้ยอมรับในรูปร่างหน้าตา นอกจากนี้ช่วยให้มีการเลือกเป้าหมายระยะสั้น ถ้าการเลือกอาชีพดูเป็นสิ่งที่น่ากลัวหรือยังไม่สามารถตัดสินใจเลือกได้ แสดงให้เขาเห็นว่าเรายอมรับและเห็นในคุณค่าของเขา ให้เด็กมีการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่เหมาะสมโดยการมีบทบาททางเพศที่เหมาะสม ไม่จำเป็นที่วัยรุ่นต้องยึดถืออาชีพที่ตนตัดสินใจเลือกตลอดไปและเป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้

6. ตระหนักไว้ว่าเด็กที่ยังไม่มีจุดมุ่งหมายอาจเป็นเพราะต้องการให้การตัดสินใจเน้นซ้ำออกไป ถ้าเป็นไปได้อาจให้เขามีการตัดสินใจระยะสั้นพิจารณาสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว

7. พยายามมีความอดทนถ้าสงสัยว่าพฤติกรรมที่ก่อกวนอาจเป็นการแสดงถึงเอกลักษณ์ทางลบ ถ้าจำเป็นต้องควบคุมพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมเพื่อให้บรรยากาศในการเรียนเป็นที่น่าพอใจสำหรับเด็กทุกคน พยายามที่จะไม่เห็นว่าเด็กเป็นตัวก่อกวน แต่แสดงให้เห็นว่าเขาสามารถทำตนให้เป็นประโยชน์สำหรับห้อง ควรให้โอกาสเขาได้ทำสิ่งที่เสริมสร้าง

เพียเจท์ : พัฒนาการด้านความคิดความเข้าใจ (Cognitive Development)

เพียเจท์เกิดที่ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ พ่อเป็นศาสตราจารย์ทางประวัติศาสตร์ ในวัยเด็กเขาสนใจเกี่ยวกับการสังเกตพฤติกรรมสัตว์ เขาเขียนบทความซึ่งเป็นรายงานเกี่ยวกับการสังเกตนกกระจอกเทศเผือกในสวนสาธารณะซึ่งได้รับการตีพิมพ์ในวารสารธรรมชาติวิทยา เมื่อเขาอายุ 11 ปี

เขาสำเร็จปริญญาเอกสาขาชีววิทยาจากมหาวิทยาลัยยูนูนาเดล เมื่ออายุ 21 ปี ต่อมาเริ่มสนใจจิตวิทยาและเขียนบทความโดยนำจิตวิเคราะห์มาสัมพันธ์กับจิตวิทยาเด็ก ต่อมาศึกษาจิตวิทยาปกติที่ประเทศฝรั่งเศส เขาเขียนบันทึกเกี่ยวกับสิ่งที่ศึกษา เขาพบว่ามีความผิดพลาดอยู่มากที่มองเด็กไม่แตกต่างไปจากผู้ใหญ่ เขาเห็นว่ากระบวนการทางด้านความคิดของเด็กมีความแตกต่างจากผู้ใหญ่ ต่อมาเพียเจท์ได้เป็นผู้อำนวยการวิจัยที่สถาบันจอร์จทาวน์ ประเทศเนิวกวา ทำให้ได้ศึกษาพัฒนาการทางความคิดความเข้าใจอย่างเต็มที่

เพียเจท์สนใจอย่างมากเพื่อจะหาคำอธิบายว่าเด็กมีการคิดอย่างไร และมีความเปลี่ยนแปลงในการแก้ปัญหาอย่างไรเมื่อเติบโตขึ้น เขาได้อธิบายถึงลำดับขั้นพัฒนาการทางความคิดไว้อย่างชัดเจน เขาเชื่อว่าความสามารถทางการคิดนี้จะเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติเมื่อถึงวัย เด็กจะต้องทำงานพัฒนาการในระยะต้นได้ก่อนจึงจะสามารถบรรลุพัฒนาการในขั้นต่อไป คือ มีวุฒิภาวะเพิ่มขึ้น

เพียเจท์เห็นว่าเด็กกระทำต่อสิ่งแวดล้อม ดังนั้นประสบการณ์จะมีผลต่อความสามารถของเด็กตั้งแต่ระดับต่ำไปสู่ระดับที่สูงขึ้น สิ่งแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นที่บ้านหรือโรงเรียนมีส่วนในการเสริมสร้างและพัฒนาความสามารถของเด็กในการแก้ปัญหา ครูที่ให้ถึงกระตุ้นซึ่งเหมาะกับระดับความคิดความสามารถของเด็กย่อมช่วยให้เขาเรียนรู้การแก้ปัญหาในวัยของเขาซึ่งนำไปสู่การพัฒนาในระยะต่อไป (Gibson, 1980)

หลักการพื้นฐาน

แนวความคิดเกี่ยวกับพัฒนาการด้านความคิดความเข้าใจของเพียเจท์สะท้อนให้เห็นถึงความสนใจด้านชีววิทยาของเขา เพียเจท์วางหลักการไว้ว่ามนุษย์เราได้รับการถ่ายทอดพื้นฐานทาง

กรรมพันธุ์ 2 อย่าง คือ แนวโน้มที่จะจัดระเบียบรวบรวมกระบวนการต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ (Organization) และแนวโน้มที่จะปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม (Adaption) เพียงแต่เชื่อว่ากระบวนการทางสติปัญญาต้องอยู่ในภาวะที่สมดุลย์ (Equilibrium) เช่นเดียวกับกระบวนการทางชีววิทยา คือ ต้องมีการผสมผสานทำให้สอดคล้อง

การจัดระเบียบ การปรับตัว และภาวะสมดุลย์เป็นพื้นฐานโดยทั่วไปแต่วิธีการเบื้องต้นที่เด็กปรับภาวะประสบการณ์มาเป็นความรู้ขึ้นอยู่กับกระบวนการ 2 อย่าง คือ การดูดซับ (Assimilation) และการปรับโครงสร้างความคิด (Accommodation) ซึ่งมีการทำงานประสานกัน การดูดซับ คือ กระบวนการที่องค์ประกอบต่าง ๆ ในสิ่งแวดล้อมเข้ามาสู่โครงสร้างทางความคิดของเด็ก เป็นการรับข้อมูลเข้ามา Accommodation คือ การปรับภาวะความคิดโดยรับประสบการณ์ใหม่เข้ามา ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงการตอบสนองต่อสิ่งต่าง ๆ เป็นการปรับความคิดเดิมให้สอดคล้องกับสิ่งใหม่ เมื่อเด็กรับข้อมูลและปรับภาวะความคิดย่อมเกิดเป็นแบบแผนเป็นระบบระเบียบ เพียงแต่กล่าวว่าเด็กจะพัฒนา สกีม่า (Schema) เป็นแบบแผนซึ่งอาจเป็นการกระทำต่อสภาพการณ์บางอย่าง เช่น ทารกมีสกีม่าในการดูด สกีม่าอาจหมายถึงการเปลี่ยนโครงสร้างทางความคิดอันเป็นพื้นฐานของพฤติกรรม เช่น เมื่อเด็กเรียนรู้การพูด เด็กต้องมีพื้นฐาน สกีม่าของวัตถุ สภาพการณ์ต่าง ๆ และความสัมพันธ์ของสิ่งเหล่านี้

สรุปแล้ว Assimilate หมายถึงการนำประสบการณ์ใหม่เข้ามา Accommodation หมายถึงการปรับโครงสร้างความคิด Schema หมายถึงแบบแผนพฤติกรรมหรือความคิดซึ่งมีการจัดระเบียบรวบรวม เด็กจะสร้างขึ้นเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เป็นกระบวนการของความคิดความเข้าใจเป็นการสะสมสังกะย (Concepts) หรือภาพในใจ (Images) เป็นโครงสร้างทางความคิดเกิดจากกลุ่มโครงสร้างจากการกระทำคล้าย ๆ กัน เด็กจะพัฒนาสกีม่าขึ้นไม่ถ่วง

ขั้นของพัฒนาการ

ขณะเด็กเจริญเติบโตขึ้นจะมีกระบวนการของการคิดในแต่ละวัยไม่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นทารก เด็ก วัยรุ่น หรือผู้ใหญ่ก็ตาม คือ จะมีการจัดระเบียบรวบรวม (Organization) และการปรับให้เหมาะสม (Adaptation) อยู่อย่างสม่ำเสมอ ขณะเดียวกันแบบแผนพฤติกรรมหรือความคิด (Schemes) จะมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ ในช่วงเวลาเฉพาะ ซึ่งเป็นผลให้มีความแตกต่างของความคิดในมนุษย์แต่ละวัย ยกตัวอย่าง เช่น แบบแผนพฤติกรรมความคิดของทารกจะเกี่ยวกับประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว เรามักเรียกสิ่งนี้ว่าความเคยชินหรือปฏิกิริยาสะท้อน ในวัยเด็กตอนต้นแบบแผนพฤติกรรมความคิดจะค่อย ๆ กลายเป็นเรื่องของจิตใจซึ่งเราเรียกว่าสัง

ถ้า พ่อระยะวัยรุ่นตอนปลายหรือวัยผู้ใหญ่ตอนต้นแบบแผนพฤติกรรมความคิดจะมีความซับซ้อน มีผลให้เกิดการวางแผนพฤติกรรม

จากผลการศึกษาเพียเจต์สรุปว่าแบบแผนพฤติกรรมความคิดของคนเราแบ่งเป็น 4 ระยะ แต่ละระยะจะมีความต่อเนื่องกันเป็นแบบแผนที่ลัดเลี้ยว หมายความว่า เด็กจะไม่กระโดด พรวดพราดไปยังพัฒนาการขั้นต่อไปอย่างทันทีทันใด พัฒนาการทางความคิดจะมีลำดับขั้นตอนที่แน่นอน แต่ในบางครั้งความคิดอาจมีความก้าวหน้าขึ้นหรือถดถอยกลับไป อัตราพัฒนาการของเด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกัน แต่เพียเจต์เชื่อว่าจะมีลำดับขั้นอย่างเดียวกันดังต่อไปนี้

1. ระยะประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว (Sensorimotor Stage) (เกิด - 2 ปี) ตั้งแต่วัยทารกถึงอายุ 2 ขวบเด็กจะมีความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ โดยทางประสาทสัมผัสและกิจกรรมการเคลื่อนไหว เพราะเด็กเดือนแรกยังไม่สามารถเคลื่อนไหวไปรอบ ๆ ด้วยตนเองได้แบบแผนความคิด (Schemes) ของเขาจึงเกิดจากการค้นหาทางประสาทสัมผัส หลังจากเด็กฝึกเดินและจัดการกับสิ่งของต่าง ๆ ได้เขาจะสร้างแบบแผนพฤติกรรมความคิดเกี่ยวกับสภาพการณ์และวัตถุภายนอก

เด็กอายุต่ำกว่า 2 ขวบ ส่วนใหญ่จะสามารถใช้แบบแผนพฤติกรรมความคิดซึ่งตนมีในการทดลองผิดพลาดทั้งทางโมทัศน์และทางพฤติกรรมกายภาพ เมื่ออายุ 2 ขวบ แบบแผนพฤติกรรมความคิดจะเกี่ยวกับด้านความคิดจิตใจเพิ่มมากขึ้น โดยจะเห็นจากการที่เด็กเลียนแบบพฤติกรรมของคนอื่น ของคนที่ไม่เคยสังเกตมาก่อน ของสัตว์และที่สำคัญอย่างยิ่งคือ เด็กจะเลียนแบบแม้ว่าตัวแบบจะไม่ได้อยู่ในที่นั้นแล้วก็ตาม แสดงให้เห็นความสามารถในการคิดที่เพิ่มพูนขึ้นในเชิงของสัญลักษณ์

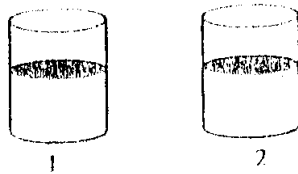
2. ระยะก่อนปฏิบัติการทางความคิดความเข้าใจ (Preoperational Stage) ประมาณ 2-5 ปี เด็กจะเริ่มสามารถใช้สัญลักษณ์ เช่น คำพูด ซึ่งจะช่วยให้เขาได้ประโยชน์จากประสบการณ์ที่ผ่านมา เพียเจต์เชื่อว่าสัญลักษณ์หลายอันมาจากการเลียนแบบทางความคิด ซึ่งเกี่ยวกับภาพจากการเห็นและการรับสัมผัสทางกาย แม้ว่าความคิดของเด็กวัยนี้จะมีความซับซ้อนขึ้นกว่าตอนช่วงอายุ 1-2 ขวบ แต่เด็กยังมีความสามารถจำกัดที่จะใช้แบบแผนพฤติกรรมความคิดของสัญลักษณ์ใหม่ ๆ ที่ตนมี ถ้าดูจากมุมมองของผู้ใหญ่อาจเห็นว่าพฤติกรรมความคิดของเด็กไม่สมเหตุสมผล เมื่อเพียเจต์ใช้คำว่า “ปฏิบัติการ” (Operation) เขาหมายถึงการกระทำที่สมเหตุสมผล ดังนั้นคำว่าก่อนปฏิบัติการ หมายถึงก่อนจะมีเหตุผล สิ่งที่ขัดขวางความคิดที่เป็นเหตุเป็นผลของเด็กก่อนวัยเรียน คือ

1. การยึดเอาตนเองเป็นศูนย์กลาง (Egocentric) คือ การที่ไม่สามารถเข้าใจความคิดของผู้อื่น

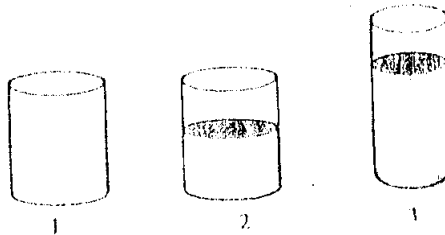
2. การที่ไม่สามารถติดย้อนกลับไปได้ (Irreversibility)

3. การรับรู้ได้ครั้งละอย่างเดียว (Perceptual Centration)

เราจะเห็นสิ่งที่ขัดขวางเหล่านี้ได้อย่างชัดเจนเมื่อเด็กพยายามแก้ปัญหาเกี่ยวกับความคงที่เป็นปัญหาที่ใช้ทดสอบความสามารถของเด็กที่จะเข้าใจถึงความคงที่ของคุณสมบัติของสารแม้ว่ารูปร่างจะเปลี่ยนแปลงไป ปัญหาความคงที่ซึ่งรู้จักกันเป็นอย่างดีคือ ความคงที่ของปริมาณ ในการทดลองครั้งแรกจะเทน้ำใส่แก้วใบขนาดเท่ากันในปริมาณเท่ากัน เมื่อเทน้ำจากแก้วใบหนึ่งใส่แก้วทรงสูงซึ่งแคบกว่าระดับน้ำจะสูงขึ้น ผู้ทดลองจะถามว่าน้ำในแก้ว 2 ใบ (ใบหนึ่งมีระดับน้ำสูงกว่าอีกใบ) เท่ากันหรือไม่ เมื่อเด็กให้คำตอบผู้ทดลองจะถามต่อไปเพื่อให้เข้าใจเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังคำตอบนั้น และเข้าใจถึงกระบวนการของความคิดอย่างชัดเจน

รูปที่ 1 แสดงระดับน้ำในแก้ว 2 ใบที่มีขนาดเท่ากัน

รูปที่ 2 ระดับน้ำเปลี่ยนไปเมื่อเทน้ำจากแก้วใบที่ 1 ไปใบที่ 3

ในการทดลองกับเด็กระดับอายุต่างกัน เพ็ชท์พบว่าเด็กอายุต่ำกว่า 6 ขวบ ลงไปจะเชื่อว่า น้ำในแก้วทรงสูงซึ่งระดับน้ำสูงกว่าปริมาณมากกว่า แม้ว่าในการทดลองครั้งแรกเด็กจะเห็นว่าน้ำในแก้วสองใบมีระดับเท่ากันก็ตาม เด็กจะยืนยันว่าน้ำอีกแก้วมีมากกว่า เมื่อถามว่าทำไม เด็กจะตอบด้วยความมั่นใจว่าเพราะมีระดับสูงกว่า เด็กที่อายุสูงกว่า 6 ขวบ กลับตรงข้ามมักตอบว่ามันดูเหมือนกันมากกว่าเพราะระดับน้ำสูงกว่าแต่จริง ๆ แล้วมีปริมาณเท่ากัน

เหตุผลที่เด็กวัยนี้มีความยากลำบากในการแก้ปัญหาเรื่องความคงที่เพราะเด็กสามารถรับรู้ได้เพียงมิติเดียว (Perceptual centration) ในแต่ละครั้งเด็กจะมองเห็นเพียงลักษณะอย่างเดียวของวัตถุหรือด้านเดียวของปัญหาหรือเหตุการณ์เดียวในแต่ละครั้ง ดังนั้นเด็กจึงมองแต่ความสูงของระดับน้ำแต่ไม่เห็นถึงความกว้างหรือปริมาตรของน้ำ

เหตุผลประการต่อมา คือ การที่ไม่สามารถคิดย้อนกลับไปได้ เด็กเล็ก ๆ จะไม่สามารถคิดย้อนกลับมาจากแก้วใบที่มีระดับน้ำสูงขึ้นไปยังแก้วใบเดิมซึ่งมีระดับน้ำต่ำกว่า และทำนองเดียวกันเด็กเล็กจะไม่เข้าใจตรรก่ง่าย ๆ ทางคณิตศาสตร์ ($4+5=9$, $9-5=4$)

สิ่งขัดขวางประการที่ 3 คือ การยึดเอาตนเองเป็นศูนย์กลาง การยึดเอาตนเองเป็นศูนย์กลางไม่ได้หมายถึงความเห็นแก่ตัวหรือความเย่อหยิ่ง แต่หมายถึงเป็นเรื่องยากที่เด็กจะทำความเข้าใจหรือเป็นไปไม่ได้ที่จะทำความเข้าใจทัศนะ หรือความคิดของผู้อื่น ในการทดลองเมื่ออยู่กับเด็กเขาจะบอกว่าเขามีความลำบากในการทำเข้าใจความคิดคนอื่น เด็กมักนึกว่าคนอื่นคิดหรือเห็นเช่นเดียวกับตน บางครั้งจึงดูเหมือนเด็กคือร้อนที่พยายามยืนยันถึงความคิดของตน เช่น ในกรณีระดับน้ำในแก้วทรงสูงมีปริมาณมากกว่า

3. ระยะปฏิบัติการที่เป็นรูปธรรม (Concrete Operational Stage) (7-11 ปี) จากกระบวนการเรียนการสอนในโรงเรียน ประสบการณ์ในชีวิต และวุฒิภาวะ ช่วยให้การเรียนรู้แค่เพียงมิติเดียวในแต่ละครั้งของเด็กอายุตั้งแต่ 7 ขวบ ขึ้นไปลดลง รวมทั้งการยึดเอาตนเองเป็นศูนย์กลางค่อย ๆ ลดลง แบบแผนพฤติกรรมความคิดค่อย ๆ พัฒนาขึ้นช่วยให้เด็กเข้าใจเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังความคงที่ แต่ความคิดความเข้าใจของเด็กยังจำกัดอยู่เพียงวัตถุซึ่งปรากฏอยู่จริงหรือสิ่งที่เด็กเคยมีประสบการณ์โดยตรงอย่างเป็นรูปธรรม ด้วยเหตุนี้เพียงเจตจึงเรียกวัยนี้ว่า ปฏิบัติการทางความคิดความเข้าใจเชิงรูปธรรม

ในช่วงอายุ 7 ขวบ เด็กส่วนใหญ่จะสามารถอธิบายได้อย่างถูกต้องว่าน้ำในแก้วสูงและแก้วเตี้ยแม้มีระดับต่างกันแต่มีปริมาตรเท่ากัน แต่การที่เด็กแก้ปัญหาการถ่ายเทน้ำได้ ไม่ได้หมายความว่าเด็กจะสามารถแก้ปัญหาที่คล้ายคลึงกันได้เสมอไป เช่น ดินน้ำมันสองก้อนขนาดเท่ากัน เมื่อบั่นอีกก้อนยาวกว่าเด็กอาจบอกว่าก้อนนี้มากกว่าเด็กชั้นประถมจะแก้ปัญหาจากประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรม มีแนวโน้มที่จะสามารถนำหลักการกว้าง ๆ จากสภาพการณ์หนึ่งไปใช้แก้ปัญหากับสภาพการณ์ที่เหมือนกันได้ แต่ความสามารถไม่ค่อยมีความคงที่จนเข้าสู่ตอนปลายของขั้นประถม ยิ่งกว่านั้นถ้าถามปัญหาเกี่ยวกับสมมติฐานต่าง ๆ เด็กจะยังไม่สามารถแก้ปัญหาที่เป็นนามธรรมซึ่งต้องใช้ความคิดในการค้นหาคำตอบได้ เขาจำเป็นต้องมีโอกาสมีประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรมสัมผัส และ

ต้องเห็นและจัดกระทำวัตถุนั้น หรือรวบรวมประสบการณ์เฉพาะที่ผ่านมาเพื่อสามารถทำความเข้าใจและอธิบายให้กับตนเองหรือผู้อื่นได้

สรุปความสามารถของเด็กวัยนี้จะสามารถเข้าใจถึงหลักการของความคงที่ โดยเข้าใจว่าวัตถุ แม้จะมีรูปร่างเปลี่ยนไปก็ยังคงมีปริมาตรเท่าเดิม เช่น ระดับน้ำและปริมาตรน้ำ สามารถคิดย้อนกลับได้ สามารถมีความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียงลำดับจัดระเบียบ สามารถปฏิบัติตามคำสั่งเป็นขั้นเป็นตอน สามารถนำความคิดตนไปสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ในสภาพการณ์ง่าย ๆ สามารถสร้างภาพในใจอธิบายแผนที่เส้นทาง

4. ระยะเวลาปฏิบัติการทางความคิดความเข้าใจเชิงนามธรรม (Formal Operational Stage)
(12-15 ปี) เด็กเข้าสู่ขั้นตอนสุดท้ายของพัฒนาการทางความคิดความเข้าใจสามารถเข้าใจสิ่งที่เป็นามธรรมมากขึ้น สามารถสร้างและทดสอบสมมติฐาน สันนิษฐาน ตั้งข้อสรุป ตีความ การคิดเชิงนามธรรมเป็นความสามารถในการคิดแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบระเบียบ มีการพิจารณาตัวแปรต่าง ๆ ตัวอย่าง เช่น 5 ต่อ 15 เท่ากับ 1 ต่อ 3 เป็นการเปรียบเทียบสัดส่วน เด็กจะสามารถเข้าใจและใช้ภาษาที่มีความซับซ้อน เช่น สุภาษิต “ตีเหล็กกำลังร้อน” การอุปมาอุปมัย “ การผลิตวันประกัน พรุ่งเท่ากับเป็นการปล้นเวลาให้หมดไป” การใช้คำพูดเยาะเย้ยเสียดสี และสามารถวางรูปแบบแนวความคิด ตั้งข้อสันนิษฐานมองหาทางเป็นไปได้ต่าง ๆ มีอุดมการณ์ อุดมคติ ความคิดฝัน ในบางครั้งสิ่งที่วัยรุ่นคิดอาจไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงยากต่อการนำมาปฏิบัติ เช่น การแก้ปัญหาลังคม อันอาจทำให้เกิดปัญหาความยากลำบาก แบบแผนพฤติกรรมความคิดใหม่ ๆ จะค่อย ๆ พัฒนาขึ้นแม้ว่าวัยรุ่นจะสามารถใช้ความคิดในเชิงนามธรรมได้ในบางครั้ง แต่เด็กส่วนใหญ่แก้ปัญหาได้โดยบังเอิญจากการลองผิดลองถูก จนกระทั่งใกล้จะจบมัธยมวัยรุ่นจะสามารถแก้ปัญหาได้โดยตั้งสมมติฐานใช้ความคิดค้นหาทางแก้และมีการทดสอบอย่างเป็นระบบเพื่อนำไปสู่ทางออกที่มีประสิทธิภาพที่สุด

ความเป็นจริงทางศีลธรรมและสิ่งที่สัมพันธ์กับความเป็นจริง

นอกจากจะศึกษาพัฒนาการการใช้ภาษา ความคิด การใช้เหตุผล และสติปัญญาแล้ว เพ็ญเจท์ยังได้วิเคราะห์ถึงพัฒนาการทางศีลธรรมและค่านิยมของเด็ก ในขั้นเริ่มการใช้ความคิดความเข้าใจ เด็กยึดตนเองเป็นศูนย์กลางและมีความคิดจำกัด ไม่สามารถคิดเกินกว่าหนึ่งสิ่งขึ้นไปได้ในขณะเดียวกัน การตัดสินใจของเด็กจึงขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริง และไม่สามารถจะเข้าใจถึงความคิดของคนอื่นได้ เพ็ญเจท์เรียกสิ่งนี้ว่าเป็นความเป็นจริงทางศีลธรรม (Moral reality) เขาทำการศึกษาเด็กโดยดูการตอบสนองของเด็กต่อสภาพการณ์ต่อไปนี้เพื่อประเมินความผิดของเด็กสองคน

เด็กคนที่หนึ่ง : ต้องการช่วยเอาหมึกใส่ปากกา แต่ทำหมึกหยดลงบนผ้าขณะเปิดขวดหมึก

เด็กคนที่สอง : เล่นปากกากลางจากถูกห้ามไม่ให้เล่น ทำหมึกหยดลงบนผ้า

จากคำตอบพบว่าเด็กเน้นความสำคัญที่ปริมาณความเสียหายที่เกิดขึ้น ไม่ได้พิจารณาเจตนา การกระทำ และได้เถียงกันว่าคนที่ทำเปื้อนมากกว่ามีความผิดมากกว่าความคิดเช่นนี้จึงเรียกว่า ศีลธรรมจากสิ่งที่เกิดขึ้นจริงเพราะเน้นผลติดตามมาจากกระทำนั้น ซึ่งปรากฏออกมาให้เห็นตามความเป็นจริง ศีลธรรมจากความเป็นจริงยังสะท้อนออกมาในรูปของการตีความหมายกฎเกณฑ์ต่าง ๆ การยึดถือตนเองเป็นศูนย์กลาง (Egocentric) ทำให้เด็กไม่สามารถเข้าใจความคิดเห็นคนอื่น เด็กประถมมักเห็นว่ากฎเกณฑ์เป็นการตัดสินใจที่ศักดิ์สิทธิ์ เปลี่ยนแปลงไม่ได้และเด็กไม่สามารถประยุกต์ได้จึงมีกฎตายตัวสำหรับแต่ละสถานการณ์

เมื่ออายุ 11 หรือ 12 เด็กจึงสามารถมองเห็นศีลธรรมสัมพันธ์กับความเป็นจริง เด็กสามารถคิดได้เกินว่าสิ่งหนึ่งในขณะเดียวกัน (Decanter) และลดการยึดถือตนเองลง ตระหนักถึงความคิดของคนอื่นเพิ่มมากขึ้น พิจารณาถึงเจตนาและถึงแนวคิดประกอบารตัดสินใจทางศีลธรรม เด็กโตจะพิจารณาถึงเจตนาของผู้กระทำมีความยืดหยุ่นเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ต่าง ๆ มากขึ้นและตระหนักว่ากฎเป็นเพียงข้อตกลงร่วมกันเพื่อเป็นการวางรูปการกระทำที่เหมาะสมกับสภาพการณ์ และสามารถประยุกต์กฎกับสภาพการณ์ต่าง ๆ

การประยุกต์ใช้

ได้มีการวิเคราะห์ขั้นพัฒนาการของเพียเจท์เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับเด็กในแต่ละระดับชั้น เขาสรุปว่าควรยินยอมให้เด็กได้มีการจัดระเบียบรวบรวมประสบการณ์ตามวิถีทางของตน ทำให้เกิดความเคลื่อนไหวในด้านการศึกษาแบบเปิด (Open Education) ซึ่งเห็นด้วยกับเพียเจท์ว่าควรยินยอมให้เด็กเลือกประสบการณ์ในการเรียนรู้ด้วยตัวเอง ดังนั้นจึงมีการจัดกิจกรรมหลายอย่างตามส่วนต่าง ๆ ของห้องเรียนให้เด็กได้เลือก และเชื่อว่าเด็กในระดับอายุหนึ่งจะสามารถสอนบางสิ่งให้แก่นักได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าครู เพราะเด็กที่เริ่มมีความคิดความเข้าใจพูดภาษาเดียวกันและมีความเข้าใจซึ่งกันและกันได้ดีกว่า ในขณะที่ครูมีการคิดอยู่ในระดับนามธรรม ครูอาจกระตุ้นให้นักเรียนอภิปรายหนังสือและความคิดต่าง ๆ กับเพื่อนได้ใช้เครื่องมือในการเรียนด้วยตัวเอง การที่เด็กยึดเอาตนเองเป็นศูนย์กลางการสอนและการประเมินผลจึงควรคำนึงถึงลักษณะเฉพาะตัวของเด็กให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ไม่เน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้ตอบคำถามเท่านั้น แต่กระตุ้นให้มีการอธิบายและให้เหตุผลคำตอบนั้นด้วย เพื่อให้เข้าใจถึงระดับและการคิดของเด็ก

การประยุกต์ใช้กับนักเรียนในแต่ละระดับชั้น

วัยก่อนเข้าเรียนและอนุบาล อยู่ในขั้นเริ่มมีความคิดความเข้าใจสามารถใช้สัญลักษณ์แทนสิ่งของรู้จักคิดในใจ การใช้ภาษายังยึดเอาตนเองเป็นศูนย์กลาง คำพูดของเด็กแต่ละคนจะมีความหมายเฉพาะสำหรับตัวเขาและไม่สามารถเข้าใจความคิดเห็นหรือทัศนคติที่แตกต่างไปจากเขา การจะเข้าใจเด็กได้จึงควรให้เขาอธิบายความคิดความเข้าใจของเขาโดยเต็มที่

ประถมศึกษา อยู่ในขั้นการใช้ความคิดเชิงรูปธรรม ความคิดความเข้าใจของเด็กวัยนี้ยังจำกัดและขึ้นอยู่กับประสบการณ์ตรง สิ่งที่ได้ก็ยังไม่มีการให้เหตุผลเชิงเปรียบเทียบ อุปมาอุปมัยกับสิ่งที่เด็กเคยมีประสบการณ์มาแล้ว เมื่อเด็กเข้าสู่การมีความคิดเชิงนามธรรมเด็กจะสามารถสันนิษฐาน ตั้งสมมติฐานและใช้เหตุผลอนุมานถึงผลติดตามมาโดยไม่จำเป็นต้องมีประสบการณ์กับสิ่งนั้นโดยตรงสามารถเข้าใจในสิ่งที่ป็นนามธรรมค้นหาถึงความคล้ายคลึงและความแตกต่างจากการคิดเพราะสามารถจะคิดย้อนกลับไปกลับมาได้หลายอย่างในขณะเดียวกันรวมทั้งคิดแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นใหม่ได้

ในการสอนควรตระหนักไว้เสมอถึงความแตกต่างของสิ่งที่ป็นรูปธรรมและนามธรรม ควรให้โอกาสเด็กได้อธิบายถึงความคิดของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสิ่งที่ป็นนามธรรมเพื่อที่จะได้เข้าใจถึงระดับความคิดของเด็กในเรื่องต่าง ๆ ควรให้เด็กได้ทดลองทำด้วยตัวเอง

มัธยม การที่เด็กมีความคิดในระดับนามธรรมเด็กจึงมักเน้นความเป็นไปได้มากกว่าความเป็นจริงซึ่งมักนำไปสู่ปัญหา ดังที่อิริคสันกล่าวไว้ว่าเกิดความสับสนในบทบาทของตน เช่น อาจรู้สึกตระหนกตกใจ หวาดกลัว สับสนในการที่จะต้องตัดสินใจเลือกอาชีพโดยอาจพิจารณาความเป็นไปได้ต่าง ๆ มองหาทางเลือกและตัดสินใจไม่ได้

เด็กวัยนี้เริ่มมีอุดมการณ์ หลักการ ความคิดในเชิงนามธรรม เริ่มสร้างปรัชญาและหลักการของตน บางคนไม่สัมพันธ์กับความเป็นจริง เด็กสามารถมีอารมณ์ความรู้สึกไม่เฉพาะกับบุคคลเท่านั้น เช่น รักแม่เกลียดพ่อ แต่ยังมีความรู้สึกต่อสิ่งที่ป็นนามธรรมด้วย เช่น รักอิสรภาพเกลียดการถูกเอาเปรียบ

วัยรุ่นตอนต้นจะมีความคิดความเชื่อไม่ต้องอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงโดยเต็มที่ ทำให้เด็กบางคนมีปฏิกิริยา ไม่ค่อยมีความอดทนกับพ่อแม่ ผู้ใหญ่ และมีลักษณะยึดถือตนเองเป็นศูนย์กลาง คิดอะไรมักเอาตัวเองเป็นที่ตั้ง คิดว่าคนอื่นมีความคิดเห็นเช่นเดียวกับตน กลุ่มเพื่อนจะมีอิทธิพลกับเด็กมาก เด็กบางคนจะแสดงพฤติกรรมออกมาในรูปของการเรียกร้องความสนใจ รวม

ทั้งไม่ค่อยตระหนักถึงความรู้สึกของคนอื่น มีความต้องการยกย่องชมเชย การยอมรับ ลักษณะการยึดถือตนเองจะค่อย ๆ หดไปและเริ่มตระหนักถึงความสำคัญของคนอื่น

ข้อเสนอแนะสำหรับการประยุกต์ใช้ในชั้นเรียน

1. พัฒนาการทางความคิดความเข้าใจของเพียเจต์เน้นทั้งพ่อแม่และครูสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้มากมายอย่างง่าย ๆ ตรงไปตรงมา ถ้าเรารู้ถึงความคิดความเข้าใจของเด็กในชั้นต่าง ๆ เราจะสามารถเตรียมเนื้อหาการสอนได้สอดคล้องกับระดับความสามารถของเด็ก รวมทั้งอุปกรณ์การสอนและเทคนิคการสอน

2. เชื่อมช่องว่างระหว่างความคิดความเข้าใจเชิงรูปธรรมและนามธรรม เด็กบางคนความคิดยังไม่ถึงขั้นนามธรรมจึงควรมีการยกตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง เช่น ใช้สื่อทัศนูปกรณ์ ให้เด็กทุกคนสามารถติดตามการเรียนการสอนควรระลึกไว้ด้วยว่าแม่เด็กพัฒนาความคิดความเข้าใจอยู่ในขั้นนามธรรมก็ยังชอบตัวอย่างและกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม

3. เด็กที่อยู่ในช่วงรอยต่อระหว่างความคิดความเข้าใจเชิงรูปธรรมและนามธรรมควรช่วยให้เด็กแก้ปัญหาและแสวงหาประสบการณ์ กระตุ้นให้กำลังใจในการใช้เหตุผล เสริมแรงการอภิปรายและตรวจสอบแบบแผนการใช้เหตุผล

4. บรรยากาศในห้องเรียนควรช่วยให้เด็กได้มีการแสวงหา ทดลองแก้ปัญหา มีการถกเถียงโต้แย้งหาทางแก้ปัญหา พยายามให้การอภิปรายถกเถียงเป็นไปในทางที่เสริมสร้าง ถ้าเด็กพูดแต่สิ่งที่เป็นไปได้พยายามให้เด็กเห็นความแตกต่างของความเป็นจริงและความเป็นไปได้

5. ครูควรเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านพัฒนาการเด็ก เข้าใจความคิดและเหตุผลของเขาสร้างบรรยากาศแวดล้อมที่เสริมสร้างความเจริญเติบโต รักเด็ก สนุกในการทำงานร่วมกับเด็ก

6. จัดสภาพการณ์ที่ช่วยให้มีการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเพื่อให้เด็กสามารถเรียนรู้จากกันและกัน ไม่จำเป็นต้องจัดกลุ่มเด็กตามระดับความสามารถอาจละกันบ้าง

7. วางแผนเกี่ยวกับประสบการณ์ในการเรียนรู้ เพื่อให้รู้ถึงระดับความคิดของเด็กถามคำถามมาก ๆ ให้โอกาสเด็กในการอธิบาย แปลความหมายประสบการณ์ของตน

พัฒนาการทางศีลธรรมของโคลเบอร์ก

ขั้นพัฒนาการ

ทฤษฎีของโคลเบอร์กมีรากฐานมาจากแนวความคิดเกี่ยวกับพัฒนาการทางศีลธรรมของเพียเจต์ ขณะเขาศึกษาระดับมหาบัณฑิตอยู่ที่มหาวิทยาลัยชิคาโกในปี 1950 เขาประทับใจในงานของเพียเจต์มาก เขาได้ขยายผลงานวิจัยดั้งเดิมของเพียเจต์ และสร้างสภาพการณ์สมมติเกี่ยวกับ

ปัญหาทางจริยธรรม เพื่อคลี่คลายการตัดสินใจของผู้ตอบ ปัญหาทางจริยธรรมของเขาเป็นสิ่งที่เหมาะสมกับเด็กโต ตัวอย่างของสถานการณ์ปัญหาที่มักถูกหยิบยกขึ้นมาอภิปราย

“ในยุโรปมีหญิงคนหนึ่งกำลังจะตายเพราะโรคมะเร็ง มียาชนิดหนึ่งในเมืองที่อาจช่วยรักษาชีวิตของเธอได้ คือ เรเดียม คนขายคิดค่ายา 2,000 เหรียญแพงกว่าราคาจริงถึง 10 เท่า สามียังของผู้ป่วยวิ่งไปหาทุกคนที่เขารู้จักเพื่อขอยืมเงินมาซื้อยาให้ภรรยา แต่เขาสามารถรวบรวมเงินได้เพียงครึ่งหนึ่งของราคายาเท่านั้น เขาขอร้องคนขายยาช่วยลดราคายาบ้างหรือขอย่ำยส่วนที่เหลือภายหลัง เพราะภรรยาเขากำลังจะตายและไม่สามารถรอดต่อไปได้ คนขายยาปฏิเสธ สามียังของผู้ป่วยหมดทางเลือก เขาพุ่งเข้าไปในร้านยาเพื่อขโมยยามาให้ภรรยา” สามียังควรทำสิ่งนี้ไหม ทำไม (Kohlberg 1969)

หลังจากโคลเบอร์กวิเคราะห์การตอบสนองของเด็กอายุ 10 ถึง 16 ปี ต่อเรื่องราวทางจริยธรรมดังกล่าวข้างบน หรือเรื่องที่คล้ายคลึงกันนี้ ในที่สุดเขาได้เขียนพัฒนาการทางศีลธรรมโดยแบ่งเป็น 6 ชั้น

ระบบการให้คะแนนของโคลเบอร์กที่ประเมินคำตอบมีความซับซ้อนมาก ยิ่งกว่านั้นถ้าผู้ตอบอย่างบิดบ่าวอาจทำให้เกิดข้อโต้แย้งถกเถียงเกี่ยวกับการตัดสินใจนั้น เพื่อให้มีความเข้าใจยิ่งขึ้นในชั้นพัฒนาการเหล่านี้ ต่อไปนี้คือ ตัวอย่างของการตอบสนองในแต่ละชั้นพัฒนาการ

ระยะที่ 1 การเชื่อฟังเพราะกลัวถูกลงโทษ (Punishment and Obedience) เขาอาจจะโดนจับ (ผลติดตามมาของการกระทำเป็นการตัดสินใจถึงความดีความไม่ดี)

ระยะที่ 2 สัมพันธ์กับสิ่งของ (Instrumental Relativist) เขาไม่ควรขโมยของจากร้าน

ระยะที่ 3 อยากเป็นเด็กดี (Concordance of “Good boy, Nice girl”) ถ้าเราเชื่อสัตย์ พ่อแม่ย่อมภูมิใจในตัวเราและทำให้คนอื่นรู้สึกประทับใจ สามียังที่ควรช่วยชีวิตภรรยา

ระยะที่ 4 กฎหมายและระเบียบ (Law and Order) มั่นจัดต่อกฎหมาย ถ้าเราไม่รักษากฎหมายสังคมย่อมโกลาหลวุ่นวาย (เพื่อรักษาระเบียบสังคมทุกคนต้องทำตามกฎหมาย)

ระยะที่ 5 สัญญาทางสังคม (Social Contract) ภายใต้สภาพการณ์บางอย่างอาจต้องเลิกคำนึงถึงกฎหมาย ยกตัวอย่างเช่นต้องขัดต่อกฎหมายเพื่อรักษาชีวิตของตน (กฎควรเป็นการทำความตกลงร่วมกัน สิทธิส่วนบุคคลควรได้รับการปกป้องคุ้มครอง)

ระยะที่ 6 หลักการทางศีลธรรมซึ่งเป็นสากล (Universal Ethical Principle) เราจำเป็นต้องชั่งน้ำหนักองค์ประกอบทั้งหมดและพยายามตัดสินใจให้เหมาะสมที่สุดภายใต้สถานการณ์เฉพาะ

อย่าง ในบางครั้งถ้าไม่ขโมยอาจเป็นสิ่งผิดศีลธรรม (การตัดสินใจทางจริยธรรมควรมีพื้นฐานจากการประยุกต์หลักการทางศีลธรรมของบุคคล และบุคคลควรแน่วแน่ในหลักการนั้น)

ตารางการใช้เหตุผลทางศีลธรรม

ระดับที่หนึ่ง ก่อนมีระเบียบแบบแผนทางศีลธรรม (เกิด - 9 ปี) ก่อนอายุ 9 ปี เด็กเล็ก ๆ ไม่เข้าใจถึงกฎระเบียบในสังคมอย่างแท้จริง การตัดสินใจมีพื้นฐานจากความต้องการส่วนบุคคล และการรับรู้รวมทั้งอำนาจของผู้สร้างกฎ

ระยะที่ 1 การเชื่อฟังอันเนื่องมาจากการลงโทษ ควรเชื่อฟังผู้ใหญ่ซึ่งมีอำนาจ ควรหลีกเลี่ยงจากการถูกทำโทษ อยู่ห่างจากเรื่องที่จะทำให้เกิดปัญหา

ระยะที่ 2 สัมพันธ์กับสิ่งของ การกระทำมีความถูกต้องถ้าตอบสนองความต้องการส่วนตัว หรือเป็นการแลกเปลี่ยนที่ทัดเทียมกัน การอยู่ในกฎทำให้ได้รับประโยชน์

ระดับที่สอง ศีลธรรมซึ่งมีระเบียบแบบแผน (9-12 ปี) ทำตามกฎระเบียบในสังคม มีพื้นฐานอยู่บนความคาดหวังในสังคม และความเชื่อว่าควรเชื่อสัตย์ต่อครอบครัว กลุ่ม หรือชาติ เพื่อรักษาระเบียบในสังคม

ระยะที่ 3 เป็นเด็กดี การกระทำที่ถูกต้องคือ พฤติกรรมที่ทำให้คนอื่นพอใจ ประทับใจ

ระยะที่ 4 กฎระเบียบ เพื่อรักษาระเบียบในสังคมควรมีการสร้างกฎระเบียบที่แน่นอน ทำตามกฎเกณฑ์เหล่านี้ เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องทำตามกฎหมาย

ระดับที่สาม ศีลธรรมหลังการมีระเบียบแบบแผน (12 ปี ขึ้นไป) คนส่วนน้อยสามารถพัฒนาถึงระดับนี้และมักจะเข้าสู่พัฒนาการระดับนี้หลังอายุ 20 ปี มีพื้นฐานอยู่บนหลักการ ไปไกลกว่ากฎหมายกำหนด

ระยะที่ 5 สัญญาทางสังคม จำเป็นต้องรักษากฎและระเบียบของสังคมแต่ไม่ใช่หลับทูลับตาทำตามกันไป ควรเป็นข้อตกลงร่วมกัน ขณะเดียวกันควรมีการปกป้องสิทธิส่วนบุคคล

ระยะที่ 6 หลักการทางศีลธรรมอันเป็นสากล การตัดสินใจทางศีลธรรมควรมีพื้นฐานจากหลักการทางศีลธรรมที่บุคคลได้เลือกยึดถือ และเมื่อบุคคลมีความเชื่อในสิ่งนี้ก็ควรประยุกต์ใช้อย่างสม่ำเสมอ ยกตัวอย่าง เช่น ความยุติธรรม ความเสมอภาค

ความคล้ายคลึงและความแตกต่างระหว่างเพียเจต์และโคลเบอร์ก

เมื่อเราตรวจสอบขั้นพัฒนาการและการตอบสนองในแต่ละขั้นแล้ว เราจะพบความคล้ายคลึงของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพัฒนาการแต่ละขั้น พัฒนาการ 4 ขั้นแรกของโคลเบอร์กเหมือนกับศีลธรรมตามความเป็นจริง (Moral realism) ของเพียเจต์ เน้นในกฎประกาศิตจากอำนาจภายนอก เป็นการตัดสินตีความจากตัวบทกฎหมายโดยไม่คำนึงถึงเจตนาของผู้กระทำหรือสภาพการณ์ ขึ้นหลังการมีระเบียบแบบแผนของโคลเบอร์ก (Post Conventional Levels) มีความคล้ายคลึงกับพัฒนาการทางศีลธรรมของเด็กที่มีอายุมากขึ้นของเพียเจต์ เพียเจต์กล่าวว่ากฎสร้างขึ้นจากการที่บุคคลได้ทำความตกลงร่วมกันและการตัดสินใจแต่ละครั้งได้พิจารณาสภาพการณ์ประกอบ

นอกจากความคล้ายคลึงของข้อสรุปของเพียเจต์และโคลเบอร์กดังกล่าวข้างต้น ยังมีข้อแตกต่างที่สำคัญกล่าวคือ เพียเจต์เชื่อว่าความคิดทางศีลธรรมจะเปลี่ยนไปเมื่อเด็กมีวุฒิภาวะขึ้น เขาไม่เชื่อว่าความเปลี่ยนแปลงมีความสัมพันธ์กับอายุและไม่จำเป็นต้องเป็นไปตามลำดับขั้น เขารู้สึกว่าคุณคิดทางศีลธรรมแต่ละประเภทมีความคาบเกี่ยวกัน เด็กบางครั้งอาจเข้าใจในระดับศีลธรรมตามความเป็นจริงและในบางครั้งอาจมีวุฒิภาวะมากขึ้นในการตัดสินใจทางศีลธรรม ตรงข้ามกับโคลเบอร์ก (Kohlberg, 1969) เชื่อว่าลำดับขั้นทางศีลธรรมของเขาเป็นสากลและสัมพันธ์กับระดับอายุ มีความแน่นอน บุคคลจะพัฒนาไปตามลำดับขั้น แต่ไม่จำเป็นว่าทุกคนจะสามารถพัฒนาไปถึงขั้นสูงสุด แต่ทุกคนจะเริ่มตั้งแต่ระยะที่ 1 และค่อย ๆ ก้าวไปในลำดับที่สูงขึ้น

ข้อแตกต่างประการต่อไป คือ การที่สามารถเร่งพัฒนาการของการใช้เหตุผลทางศีลธรรม เพียเจต์เชื่อว่าเด็กในพัฒนาการขั้นก่อนปฏิบัติการทางความคิดและปฏิบัติการความคิดเชิงรูปธรรมไม่สามารถเข้าใจเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังหลักการของศีลธรรมที่สัมพันธ์กับสิ่งของได้จนกระทั่งแบบแผนพฤติกรรมความคิดในขั้นปฏิบัติการทางความคิดเชิงนามธรรมค่อย ๆ มีการวางรูปแบบขึ้น ส่วนโคลเบอร์กเชื่อว่าพัฒนาการ 6 ระยะนี้สามารถเร่งให้เร็วขึ้นได้ถ้ามีการสอนอย่างเหมาะสม

อย่างไรก็ตามมีความคล้ายคลึงกันอย่างมากระหว่างพัฒนาการทางความคิดความเข้าใจของเพียเจต์และพัฒนาการทางศีลธรรมของโคลเบอร์กมากกว่าโครงสร้างพัฒนาการทางศีลธรรมของสองแนวความคิด เพียเจต์อธิบายถึงขั้นก่อนปฏิบัติการความคิดเชิงรูปธรรมโคลเบอร์กอธิบายถึงพัฒนาการทางศีลธรรมระดับก่อนมีระเบียบแบบแผน และหลังมีระเบียบแบบแผน แม้ว่าเพียเจต์จะไม่ได้เน้นขั้นตอนที่เป็นระเบียบของพัฒนาการทางศีลธรรมก็ตาม แต่เขาเชื่อว่าพัฒนาการทางความคิดของเด็กจะเป็นลำดับขั้นที่แน่นอน ระยะปฏิบัติการทางความคิดเชิงนามธรรมของเพียเจต์

และระดับหลังการมีระเบียบแบบแผนของโคลเบอร์กเน้นถึงความเข้าใจและการประยุกต์ใช้หลักการซึ่งเป็นนามธรรม โดยการพิจารณาจากสภาพการณ์เฉพาะอย่าง และบุคคลไม่สามารถเข้าสู่พัฒนาการทางศีลธรรมหลังมีระเบียบแบบแผนได้จนกว่าเขาจะสามารถใช้ความคิดเชิงนามธรรมได้
